



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาครัฐที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เน้นถึงการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติมาเพื่อใช้รองรับการขยายตัวของประชากรและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก โดยไม่ให้ความสำคัญต่อผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในภาวะวิกฤติทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ทำให้ประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ ปัจจุบันปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย กลายเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องไปถึง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่างที่มวลชีวิตอาศัยอยู่บนพื้นผิวโลกที่เกษตรอุดมสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ได้ลดน้อยถอยลงจนน่าวิตก เช่น ป่าไม้ที่เกษตรอุดมสมบูรณ์ถูกโค่นถางจนโล่งเตียน ผิวดินถูกกัดเซาะจนเสื่อมสภาพ สัตว์ป่าสูญพันธุ์ไม่มีที่อยู่อาศัยน้ำที่เคยมีใช้ เน่าเสีย ขาดแคลนบางฤดูกาล ซึ่งตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม คือมนุษย์ การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของเมือง การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 กล่าวว่า “บุคคล ซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การพัฒนาสตรีในศตวรรษ ค.ศ. 1986 ถึง ค.ศ. 2000 เป็นความก้าวหน้าของสตรีที่มีมาตรการตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและได้รับความเห็นชอบของสหประชาชาติ ปฏิญญาว่าด้านสิทธิมนุษยชนว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสันติภาพ (บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2534, หน้า 3) ส่วนในประเทศไทยนั้น ผลการวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อรพินท์ ขาวสว่าง, 2543) พบว่าสมาชิกสภา อบต. ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานพัฒนาสตรีด้านการเมือง การปกครองมากที่สุด รองลงไปคือด้านสังคม/ วัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุด



นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่าสาเหตุที่ทำให้สตรีเข้ามามีส่วนรวมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมน้อย เนื่องมาจากการได้รับการศึกษาและการปลูกฝังค่านิยมทาง สังคมทำให้สตรีส่วนใหญ่ยังขาดความสนใจในกิจกรรมทางสังคมภายนอก ซึ่งรวมถึงเรื่องเกี่ยวกับการเมืองด้วย เมื่อสตรีไม่สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารและการเมือง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้สตรีไม่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ขาดประสบการณ์และขาดแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในที่สุดสตรีก็จะไม่มีบทบาทและผลงานที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้สตรีไม่สามารถก้าวเข้าสู่วงการทางการเมืองได้

ดังนั้นในปัจจุบันรัฐบาลจึงได้เน้นนโยบายการพัฒนาสตรีในชนบทมากขึ้น โดยจัดทำ แผนพัฒนาสตรีระยะยาวฉบับแรก พ.ศ. 2525 - 2544 และได้อาศัยแผนดังกล่าวเป็นแนวทางในการ จัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะ 5 ปี บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และ 6 ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งองค์กรถาวรเพื่อพัฒนาสตรี คือ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรี แห่งชาติ (กสส.) ขึ้น คณะกรรมการชุดนี้ได้มีการทบทวนแผนพัฒนาสตรีระยะยาว เพื่อให้เหมาะสม กับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาวฉบับใหม่ โดย ใช้ชื่อว่า “นโยบายและแผนพัฒนาหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2554)” ซึ่งได้ใช้เป็นฐานในการ จัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะ 5 ปี บรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และ 8 ตามลำดับ

ดังนั้นแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงได้ จัดทำขึ้นโดยคำนึงถึงพันธะผูกพันในการปฏิบัติตามผลการประชุมโลก และความสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ ตลอดจนแนวนโยบายและแผนพัฒนาหลักสตรี ระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2554) ด้วยทิศทางการพัฒนาสตรีจึงมีจุดเน้นดังต่อไปนี้

1. เน้นพัฒนาที่ตัวสตรี ให้สตรีทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพทั้งทาง ร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อเป็นทั้งคนดี มีศักยภาพ มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ และให้สตรีทุก คนมีสิทธิและมีโอกาสได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถมีส่วนร่วมการพัฒนาประเทศทุกชั้น ตอนอย่างแท้จริง รวมทั้งเน้นการมีส่วนร่วมในระดับตัดสินใจ

2. เน้นพัฒนาสภาพแวดล้อมรอบตัวสตรีโดยมุ่งการพัฒนาทั้งในระดับครอบครัวชุมชน ตลอดจนระบบความมั่นคงทางสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาสตรี

กรมการพัฒนาได้ใช้หมู่บ้านเป็นรากฐานของการพัฒนาเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีให้มีความพร้อมเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัวชีวิต ในครอบครัว และการมีส่วนร่วมในสังคม โดยให้สตรีใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และมีความ



รับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้งองค์กรสตรีในแต่ละระดับ เพื่อเป็นแกนนำในการคิดตัดสินใจ วางแผนแก้ไขปัญหาชนบท

ปัจจุบันมีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ที่มีความพร้อม มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชนโดยทำหน้าที่สำรวจปัญหาความต้องการของสตรีในหมู่บ้าน เสนอปัญหาแผนงานโครงการแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในจังหวัดชลบุรี มีจำนวนทั้งสิ้น 558 คน

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาตามโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (eastern sea board) จึงเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านอุตสาหกรรมด้านบริการและการท่องเที่ยว โดยมีท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือการส่งออกของประเทศ ที่ติดลำดับที่ 20 ของโลก ซึ่งก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (ปี 2546) มูลค่า 314,029 ล้านบาท รายได้ต่อหัวต่อปี 290,342 บาท เป็นลำดับที่ 2 ของภาคตะวันออก และลำดับที่ 5 ของประเทศ ศักยภาพการพัฒนาของจังหวัดชลบุรี คือ ท่าเลที่ตั้งเหมาะสมและมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการลงทุน การท่องเที่ยวและการส่งออก การคมนาคมเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้งทางบกทางน้ำและอากาศ เป็นศูนย์กลางการลงทุนด้านอุตสาหกรรม เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่มีชื่อระดับโลก เป็นศูนย์กลางการส่งออก ณ ท่าเรือแหลมฉบัง สำหรับวิสัยทัศน์ของจังหวัดชลบุรีกำหนดไว้ดังนี้ “เป็นเมืองท่าการส่งออกชั้นนำของโลก ศูนย์กลางการท่องเที่ยวนานาชาติครบวงจร ผู้นำการลงทุนด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรมก้าวหน้า พัฒนาเป็นเมืองน่าอยู่” จากวิสัยทัศน์ของจังหวัดชลบุรีทำให้จังหวัดชลบุรีเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก ดังนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่คณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสม.) ต้องร่วมมือกันในการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้จังหวัดชลบุรีเป็นดินแดนแห่งความหลากหลายของการท่องเที่ยวแบบครบวงจร จึงจำเป็นต้องให้การศึกษาแก่ชนทุกระดับชั้น ในฐานะที่คณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสม.) เป็นผู้ประสานงานระหว่างประชาชนกับหน่วยราชการ และประชาชนกับประชาชน และเป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้ศึกษาสนใจศึกษาการมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากนักน้อยเพียงใด เพื่อจะได้นำมาเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและพัฒนาในจังหวัดชลบุรีต่อไป



วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของคณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสม.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน(กพสม.) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ และการเข้าร่วมประชุม/สัมมนา

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในเขตจังหวัดชลบุรี จำนวน 566 หมู่บ้าน ๆ ละ 9 - 15 คน รวม 5,503 คน
2. ขอบเขตด้านระยะเวลา ศึกษาระหว่างเดือนมิถุนายน - ธันวาคม 2548
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้
 - 3.1 ด้านการอนุรักษ์ดิน
 - 3.2 ด้านการอนุรักษ์น้ำ
 - 3.3 ด้านการอนุรักษ์อากาศ
 - 3.4 ด้านการกำจัดขยะมูลฝอย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) หมายถึง องค์กรสตรีในหมู่บ้านที่กรมการพัฒนาชุมชนสนับสนุนให้มีการจัดตั้งขึ้นตามมติของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติในตำบลต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้านมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเรื่องการอนุรักษ์ดิน น้ำ อากาศ และขยะมูลฝอย
3. การมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงการที่คณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสม.) แสดงพฤติกรรมหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องดิน น้ำ อากาศ และขยะมูล



ฝอย โดยแบ่งระดับการปฏิบัติเป็น 5 ระดับ คือ ปฏิบัติมากที่สุด ปฏิบัติมาก ปฏิบัติน้อย ปฏิบัติน้อยที่สุด

4. การมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์น้ำ หมายถึง การที่คณะกรรมการพัฒนาสตรีร่วมกันวางแผนตัดสินใจในการแก้ปัญหาแหล่งน้ำให้กับชุมชน มีการสำรวจข้อมูลและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแหล่งน้ำ ตลอดจนการให้การสนับสนุนงบประมาณในการบำรุงรักษาแหล่งน้ำ และร่วมรับผลประโยชน์โดยได้ใช้น้ำสะอาดร่วมกัน

5. การมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ดิน หมายถึง การที่คณะกรรมการพัฒนาสตรีมีการวางแผนตัดสินใจร่วมกันในการวิเคราะห์ สาเหตุ ปัญหาสภาพดินในชุมชน สนับสนุนงบประมาณให้กับทางราชการในการนำไปใช้ในการทะนุบำรุงดิน รวมทั้งการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการรักษาความชุ่มชื้นของดิน

6. การมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์อากาศ หมายถึง การที่คณะกรรมการพัฒนาสตรีร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอากาศเป็นพิษในชุมชนอีกทั้งมีการกำหนดแผนงาน โครงการในการแก้ปัญหาอากาศเป็นพิษ รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาครัฐในการแก้ปัญหาอากาศเป็นพิษ

7. การมีส่วนร่วมด้านขยะมูลฝอย หมายถึง การที่คณะกรรมการพัฒนาสตรีมีส่วนในการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาขยะมูลฝอย การจัดทำแผนงาน โครงการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาขยะมูลฝอย ร่วมกับประชาชนในชุมชนพัฒนาและทำกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

สมมติฐานการวิจัย

1. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

2. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

3. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

4. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

5. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ที่มีระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ต่างกันมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน



6. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ที่เข้าร่วมประชุม/ สัมมนาด้านสิ่งแวดล้อมต่างกันมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) กับ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี
2. ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตลอดจนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน
3. ใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ให้สามารถมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป